

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) เป็นต้นมา มุ่งยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จนถึงแผนพัฒนา ฉบับปัจจุบันคือ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ก็ยังคงเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ นับว่าเป็นแนวคิดในการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม และสามารถสร้างความยั่งยืนได้ แต่เนื่องจากในช่วงแรกของแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 ประเทศประสบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ประกอบกับการแพร่ขยายของข้อมูลในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การดูแลและป้องกันเด็กและวัยรุ่นจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์เป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะในเรื่องเพศ และการค้ายาเสพติด ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนเสื่อมลง การก่ออาชญากรรม และปัญหาทางเพศก็มีในหลายรูปแบบ(สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10) การแก้ไขปัญหาก็เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก และเป็นการแก้ที่ปลายเหตุมากกว่า ประกอบกับการสื่อสารในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การดูแลและป้องกันเยาวชนที่เป็นเด็กและวัยรุ่น จากความคิดและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ทำได้ยาก อีกทั้งยังมี 2 ปัจจัยสำคัญด้วย กล่าวคือ 1) นักธุรกิจ นักการเมืองและบุคลากรในสายอาชีพอื่นๆ ที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในสังคมไทย มักจะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวทางสากลสูง คือ มุมานะ บากบั่น อดทน เน้นการแข่งขันกับผู้อื่นและมาตรฐาน เพื่อทะยานสู่ความสำเร็จ มีความคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นและสังคมน้อย บุคคลเหล่านี้เป็นตัวแทนทางสังคมที่สำคัญต่อเยาวชน 2) วิถีชีวิตสังคมไทยที่เปลี่ยนไปทำให้สถาบันสำคัญในสังคม คือ ครอบครัว การศึกษาและศาสนา มีบทบาทน้อยลงในการอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังค่านิยม และคุณธรรม ดังนั้น การแก้ปัญหาในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม จึงควรดำเนินการในลักษณะของการป้องกัน และสร้างภูมิคุ้มกัน ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุมากกว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่สถาบันการศึกษาจะต้องตระหนัก และหาวิธีการดำเนินการให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม โดยดูที่บริบทของสังคมไทยเป็นส่วนประกอบ

คุณธรรม จริยธรรม ประเด็นหนึ่งที่จะต้องนำมาปลูกฝังให้เยาวชน เนื่องจากสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและเป็นคุณธรรมที่เหมาะสมกับผู้ที่อยู่ในวัยเรียน คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่ท่านพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต, 2538 : 486-512) ได้สรุปจากแนวคิดแรงจูงใจทางพุทธศาสนาซึ่งมี 2 ประการ คือ ความอยากฝ่ายดีหรือกุศลธรรมฉันทะ และความอยากฝ่ายร้าย คือ ตัณหา กล่าวคือ

1) ตัณหา แปลว่า ความกระหาย ความทะยาน ความอยาก ความแส่นหา เป็นแรงจูงใจ เป็นความต้องการฝ่ายอกุศล ตัณหาเกิดจากเวทนาเป็นปัจจัย มีอวิชชา (ความไม่รู้) เป็นรากฐาน ตัณหา มีบทบาทเป็นตัวกำกับการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ของมนุษย์ ก่อให้เกิดปัญหาต่อชีวิตและสังคมมนุษย์ ตัณหา นั้นนำไปสู่การแสวงหาให้ได้สิ่งต้องการมาเสพ และหากมนุษย์ตอบสนองความอยากของตนเองทุกเรื่อง ทุกครั้ง ความทะยานอยากก็ได้หมดไป มีแต่จะเพิ่มขึ้นจนไม่มีที่สิ้นสุดแห่งความอยาก

2) **ฉันทะ** ในที่นี้คือ ฉันทะในกุศลกรรม คือ ความอยากในสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกี่ยวข้องแก่ชีวิตจิตใจ สิ่งที่เป็นผลดีแก่ความเจริญงอกงามในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ฉันทะสัมพันธ์กับการกระทำ คือ การกระทำเพื่อให้รู้ความจริง และเพื่อสร้างภาวะดีงามให้เกิดขึ้น ฉันทะจะนำไปสู่วิริยะและจิตตะ ดังนั้น เมื่อบุคคลจะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืองานใดงานหนึ่ง ควรเริ่มต้นด้วยฉันทะ และรักษาให้ดำรงอยู่ในสภาวะที่ต่อเนื่อง บุคคลนั้นจะมีความซาบซึ้งในคุณค่าของภาวะที่ดีงามของสิ่งนั้นที่การทำงานพาไป จิตใจจะแน่วแน่ มีสัมมาสติ สัมมาสมาธิในงานที่ทำ

จากแนวคิดในเรื่องแรงจูงใจทางพุทธศาสนาข้างต้น พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต, 2536 : 95-97) ได้กล่าวถึง แรงจูงใจที่การศึกษาทำหน้าที่สร้างให้เกิดขึ้น และเป็นแรงจูงใจที่เข้ากับหลักการของฉันทะ ท่านเรียกว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (ตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต) หรือความใฝ่ความเป็นเลิศที่เป็นความเป็นเลิศแท้ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ลักษณะที่ 1 คือ ทำให้ดีเลิศ ให้ดีที่สุด เต็มที่แห่งงานนั้นๆ หรือเรื่องนั้นๆ ที่จะทำได้งานนั้นๆ จะดีเลิศได้อย่างไร เรื่องนั้นๆ เต็มที่ได้ได้อย่างไร ทำให้ได้ถึงขนาดนั้น

ลักษณะที่ 2 คือ ความเป็นเลิศเพราะดีที่สุด เต็มที่แห่งความสามารถของเรา หมายความว่า เราจะทำอะไรก็ทำให้ดีที่สุด ทำที่ตัวเราจะทำได้ เต็มขีดความสามารถตามศักยภาพของเรา ทำให้ดียิ่งขึ้นในแต่ละครั้ง เราจะก้าวต่อไปดีกว่าตัวเราเองในครั้งก่อน

ลักษณะที่ 3 คือ บุคคลจะต้องพิจารณาว่างานนั้น สิ่งนั้น เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อชีวิต และสังคมจึงทำ และเมื่อทำแล้ว งานนั้น สิ่งนั้น เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม ทั้งนี้อาจมีความมากน้อยแตกต่างกันไปตามบริบทของงานนั้นๆ

และพระเทพเวทียังได้กล่าวไว้อีก (ป.อ.ปยุตโต, 2536 : 96-97) แม้จะไปอยู่ในระบบแข่งขันก็จะชนะโดยไม่ต้องแข่งขันกับผู้อื่น ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ข้างต้น จะทำไปเองโดยไม่ได้ตั้งใจแข่งขัน แต่จะชนะโดยที่ว่าเขาจะทำได้งานนั้นเป็นเลิศ เพราะต้องการให้งานนั้นดีที่สุดในตนเอง ดังนั้น เมื่อเขาเหล่านั้นจะประกอบกิจกรรมใดๆ ก็จะทำให้ดีที่สุด ทำเต็มกำลังความสามารถของตนเอง เขาเหล่านั้นก็จะอยู่ในระบบแข่งขันได้ การสร้างความเป็นเลิศในแบบนี้จะไปส่งเสริมความเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์จึงควรมาช่วยกันสร้างความเป็นเลิศ

ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต ซึ่งได้รูปแบบการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ฯ โดยใช้หลักกระบวนการไตรสิกขา(ศีล สมาธิ ปัญญา)เป็นแนวทาง และได้ปรากฏว่าได้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง (ภทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ, 2547: 237-239) กล่าวคือ เยาวชนกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความตั้งใจ พยายาม เอาใจใส่ และใช้ปัญญาไตร่ตรองในการทำกิจกรรมอย่างเต็มความสามารถ มุ่งประโยชน์เกี่ยวข้องต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชน ซึ่งให้ผลดีกว่าการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำรูปแบบการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับเยาวชนซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยผู้วิจัยได้นำข้อบกพร่องจากการสร้างรูปแบบการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในครั้งแรกมาปรับปรุง ทั้งในส่วนทรายละเอียดกิจกรรมให้สอดคล้องกับช่วงวัยของผู้เรียน และเน้นไปในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม โดยสอดแทรกความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง

เพศและยาเสพติดไปด้วย และสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบผลการเรียน(เกรดเฉลี่ย)ด้วยปรากฏว่ากว่าร้อยละ 80 มีผลการเรียนที่ดีขึ้นกว่าเดิมได้ รวมทั้งได้ผลดีเช่นเดียวกับการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ฯ ในนักเรียนชั้นมัธยมต้นด้วย (ภทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ, 2552) จากผลการดำเนินการวิจัยทั้ง 2 ครั้งข้างต้น ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผู้เรียนที่เป็นเยาวชนช่วงวัยรุ่น สามารถพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ฯ ได้ โดยมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรนำมาปรับใช้กับผู้เรียนในวัยเด็ก 6 – 12 ปีบ้าง เนื่องจากเด็กวัยนี้ต้องการประกอบกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ ต้องการมีสมรรถภาพที่จะทำอะไรได้สำเร็จ ดังนั้น ผู้ปกครอง ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกคนควรหาทางส่งเสริมให้เด็กประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง วัยนี้เป็นวัยวิกฤติสำหรับการพัฒนาอัตมโนทัศน์ เด็กจะรู้สึกไม่ดีถ้าเรียนไม่เก่ง และจะรู้สึกดีต่อตนเองถ้าเรียนเก่ง ดังนั้น การพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ให้กับเด็กในวัยนี้จึงเป็นความสำคัญหรือจำเป็น เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กโดยผู้วิจัยมีได้ปรับเปลี่ยนวิธีการหรือกระบวนการในการพัฒนา คือ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพราะเป็นวิธีการพัฒนาที่ชัดเจน ให้ผลเป็นรูปธรรมและเหมาะสมแล้ว และผู้วิจัยได้ปรับปรุงพัฒนาคู่มือให้สอดคล้องกับช่วงวัยของผู้เรียน เช่น ให้มีการวาดรูประบายสีมากกว่า การเขียนบรรยายในทุกกิจกรรม เนื่องจากเด็กในช่วงวัยนี้ยังเขียนบรรยายยาวๆ ไม่ค่อยได้ และเพิ่มเติมการนั่งสมาธิแบบหลวงพ่อบุญยืน ซึ่งจิตใจจะจดจ่ออยู่กับการเคลื่อนไหวของมือและแขน เป็นต้น และเมื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิด ป.อ.ปยุตโตให้เกิดขึ้นกับเยาวชนรุ่นเด็กได้แล้ว จะมีผลต่อเรื่องที่เยาวชนจะพาตนเองให้ห่างไกลจากความหมกมุ่นทางเพศ การติดเกมคอมพิวเตอร์และการใช้สารเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาอย่างมากในปัจจุบัน ดังนั้น ปัญหาของการวิจัยในครั้งนี้ก็คือการแก้ปัญหาโดยการสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กห่างไกลยาเสพติด การติดเกมคอมพิวเตอร์ และความหมกมุ่นทางเพศ รวมทั้งความไม่เอาใจใส่ในการเรียน เนื่องจากเมื่อเยาวชนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ข้างต้น จะมีความมุ่งมั่นในการเรียน การทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งยังคำนึงถึงประโยชน์ และเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นและส่วนรวม จะไม่มีเวลา และความคิดในทางที่ผิดต่อศีลธรรม หากเป็นเช่นนั้นได้สังคมไทยจะรุดหน้าทัดเทียมอารยประเทศ และคงไว้ซึ่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตาต่อกัน ตามบริบทของสังคมไทย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการรักษาศีล 5 การเจริญสมาธิตามหลักอภิธาบท และการพัฒนาปัญญาด้วยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการของผู้เรียนชั้นประถมศึกษา

1.2.2 เพื่อศึกษาผลการใช้ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ในการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป. อ. ปยุตโต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

1.3 สมมติฐานในการวิจัย

1.3.1 ผู้เรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนตามหลักไตรสิกขา ระหว่างการรักษาศีล การฝึกสติ และสมาธิด้วยวิธีการเจริญสมาธิตามหลักอภิธาบท และพัฒนาปัญญา มีคะแนนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต สูงขึ้นกว่าก่อนเข้ารับการพัฒนา

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ คือนำรูปแบบการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ. ปยุตโต ที่ได้จากการทดลองและการพัฒนามา 2 ครั้ง และเกิดความสัมฤทธิ์ผลแล้วกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมาประยุกต์ใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ทั้งตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 4 กลุ่มๆ ละ 23-25 คน รวม 98 คน ของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนนทบุรี 2 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 กลุ่ม คือโรงเรียนบ้านคลองฝรั่ง ต.ไทรน้อย อ.ไทรน้อย และโรงเรียนวัดลำโพ ต.ลำโพ อ.บางบัวทอง

1.4.2 เวลาที่ใช้ในการทดลอง ใช้เวลา 7 วัน วันละประมาณ 5 - 7 ชั่วโมง รวม 42 ชั่วโมง

1.4.3 วิธีการในการสอนหรือการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิด ป.อ. ปยุตโต ใช้ไตรสิกขา คือ การรักษาศีล 5 การฝึกสติและเจริญสมาธิตามหลักอภิทธิ และการพัฒนาปัญญาด้วยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

1.5 คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต หมายถึง ความตั้งใจหรือความปรารถนาที่จะกระทำให้สิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความมุ่งมั่น อดทน เพียรพยายาม ไม่เน้นความเป็นเลิศที่ต้องแข่งขันกับผู้อื่น แต่มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานนั้นๆ ให้ดีที่สุดเต็มที่แห่งงานนั้นๆ จะทำได้ ทำอย่างเต็มกำลังความสามารถตามศักยภาพของตน ในขณะที่เดียวกันทำให้งานหรือสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่เอื้อประโยชน์ทั้งต่อตนเองผู้อื่น และสังคม

1.5.2 อภิทธิบาท 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้พัวพันกับสมาธิ เพราะอภิทธิบาทเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดสมาธิ และนำไปสู่ผลสำเร็จที่เป็นจุดหมายของสมาธิ มี 4 อย่าง คือ

1) ฉันทะ ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย อยากให้สิ่งนั้นๆ เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดั่งงาม ประณีต สมบูรณ์ที่สุดของมัน ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่า ความดีงามของสิ่งนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิต อุทิศให้สิ่งนั้น

2) วิริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอดทน อดกลั้น บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่หวั่นกลัว อุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อตนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแล้ว ถึงแม้จุดหมายนั้นจะบรรลุยากหรือมีอุปสรรคมาก ก็จะไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่จะทำสำเร็จให้ได้

3) จิตตะ ความคิดจดจ่อ ได้แก่ ความมีจิตผูกพันจดจ่อ ฝ่าคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงาน ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องใดๆ เลย ชลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน จิตจะแน่วแน่แนบสนิทในงานที่ทำ

4) วิมังสา ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณา หมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในกิจที่ทำ รู้จักทดลอง และคิดค้นหาทางปรับปรุง การคิดหา

เหตุผลและสอบสวนอย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาตลอดเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ อธิติบาทเป็นธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากอธิติบาทมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ. ปยุตโต และผู้วิจัยได้ใช้การเจริญสมาธิตามหลักอธิติบาทมาเป็นวิธีการในการพัฒนา โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ใช้ในกิจกรรมในชีวิตประจำวันของผู้เรียนเป็นผู้เลือกเอง 3 กิจกรรม

1.5.3 รูปแบบการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต หมายถึง ลักษณะขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนหรือการพัฒนา เพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต ที่พัฒนาขึ้น โดยใช้ไตรสิกขาเป็นหลักในการพัฒนาซึ่งประกอบด้วยหลักพุทธธรรมระหว่างการรักษาศีล การฝึกสติและสมาธิด้วยวิธีการเจริญสมาธิตามหลักอธิติบาท การพัฒนาปัญญาด้วยการสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ

1.5.4 ไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักของการทำทางสายกลางหรือมรรค 8 มาใช้ในทางปฏิบัติ นั่นคือข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับการอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ศีล สมาธิ ปัญญา (สะอาด สงบ และสว่าง) เป็นกระบวนการต่อเนื่องของขบวนการฝึกอบรมที่เรียกว่าไตรสิกขา เมื่อมีศีลก็จะมีชีวิตที่ติงาม มีความสุจริตกาย วาจา และใจ สมาธิทำให้จิตใจแน่วแน่มั่นคง ปัญญาคือความรู้ความเข้าใจก็จะค่อยๆ เกิดขึ้น ทำให้รู้เท่าทัน เข้าใจโลกและชีวิต ในที่นี้ ผู้วิจัยจึงได้นำไตรสิกขา มาเป็นหลักในการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ.ปยุตโต

1.5.5 การรักษาศีล 5 ศีลหมายถึง ความเป็นปกติ การรักษาศีลจึงหมายถึงความตั้งใจที่จะรักษาความเป็นปกติแห่งตน อันเป็นหลักปฏิบัติที่จะไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น เป็นหลักแห่งความประพฤติที่สะอาดทั้งทางกาย วาจา และใจ ศีลที่ควรกระทำเพื่อให้เกิดความเป็นปกติในสังคมก็คือ ศีล 5 อันได้แก่

- 1) พึงละเว้นจากการฆ่าสัตว์
- 2) พึงละเว้นจากการลักขโมย ฉ้อฉล
- 3) พึงละเว้นจากการประพฤติผิดในกาม
- 4) พึงละเว้นจากการพูดเท็จ ส่อเสียด หยาบคาย และพูดเพ้อเจ้อ
- 5) พึงละเว้นจากการดื่มเครื่องดองของเมาและยาเสพติด

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อตกลงกับผู้เรียน ให้ตั้งใจรักษาศีล 5 ด้วยความสมัครใจ และให้รายงานด้วยตนเองทั้งวาจาและลายลักษณ์อักษร โดยให้บอกเหตุผลด้วยว่า ข้อใดรักษาได้หรือไม่ได้ เพราะเหตุใด

1.5.6 การเจริญสมาธิตามหลักอธิติบาท หมายถึง การนั่งงาน กิจกรรม หรือจุดหมายที่ต้องการมาเป็นอารมณ์ของจิต แล้วใช้หลักอธิติบาทมาทำให้งาน กิจกรรม หรือจุดหมายที่ต้องการนั้นประสบความสำเร็จ มีการปลูกเร้าระดม ฉันทะ (พึงพอใจในงานที่ทำ) วิริยะ (พากเพียรทำงานให้สำเร็จ) จิตตะ (จดจ่อใส่ใจในงานที่ทำ) และวิมังสา (ใช้สติปัญญาไตร่ตรองในงานที่ทำ) เข้าหนุน เพื่อให้มีสติและสมาธิในการทำงาน และมีกำลังแรงกล้าที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จอย่างมีความสุข เป็นการเจริญสติและสมาธิในขณะที่กำลังทำงานอยู่นั่นเอง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ผู้เรียนเลือกกิจกรรมในชีวิตประจำวัน 3 อย่างด้วยความสมัครใจ โดยให้ทำกิจกรรมที่เลือกนั้นอย่างมีอธิติบาท แล้วให้รายงานผลถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยตนเองทั้งด้วยวาจา

และลายลักษณ์อักษร รวมทั้งสอบถามจากผู้ปกครองด้วย

1.5.7 การพัฒนาปัญญา หมายถึง ส่วนหนึ่งของไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ปัญญาถือเป็นแกนหลักของระบบจริยธรรม ซึ่งทำหน้าที่สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตและเป้าหมายของชีวิต ที่ต้องการพัฒนาการมองเห็นความจริงและคิดอย่างถูกต้อง พุทธศาสนาถือว่า วิธีที่เราสามารถสร้างสรรค์ปัญญาขึ้นมาได้ด้วยตนเองโดยผ่านการลงมือปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์หรือปัญหาอุปสรรคด้วยตนเอง จนเกิดประสบการณ์ทางปัญญา และสามารถแก้ไขปัญหามาได้เสร็จสิ้นด้วยตนเอง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรมในรูปแบบของเกมส์และอื่นๆ มาใช้พัฒนาปัญญาของผู้เรียน โดยให้คิดแบบเร้าคุณธรรม สืบสาวเหตุปัจจัย และแบบอยู่กับปัจจุบันเป็นหลัก ในกิจกรรมที่ทำเป็นกลุ่มก็ให้ผู้เรียนระดมสมองช่วยกันสรุปผลของกิจกรรมที่ทำ

1.5.8 ความรู้ หมายถึง ข้อมูลที่อยู่ในตัวคนหรืออยู่ในสมอง ซึ่งการสอน การอ่าน หรือการฝึกอบรมที่ดีก็คือ การทำให้ข้อมูลเข้าไปอยู่ในสมองของผู้เรียนรู้ให้ได้มากที่สุด มี 2 ลักษณะ คือ

การจำ คือ การที่ผู้เรียนสามารถเล่า บรรยาย หรือท่องสิ่งที่เรียนรู้ได้

ความเข้าใจ คือ การที่ผู้เรียนสามารถอธิบายสิ่งที่เรียนรู้ได้

1.5.9 ความเข้าใจ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลครุ่นคิดถึงสิ่งนั้นๆ รวมถึงความสามารถในการนำความรู้ ความจำและมโนทัศน์ (concept) ไปใช้ เพื่อจัดการกับสิ่งนั้นๆ ได้

โดยในที่นี้หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียนเกี่ยวกับการรักษาศีล การเจริญสมาธิตามหลักอิทธิบาทและการพัฒนาปัญญา

1.5.10 ทักษะ หมายถึง ความสามารถในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด (งาน/กิจกรรม) ได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว ถูกต้อง และมีความชำนาญในการปฏิบัติ ในที่นี้คือ มีความสามารถรักษาศีล เจริญสมาธิตามหลักอิทธิบาท และพัฒนาปัญญา โดยผู้เรียนสามารถรายงานตนเอง ผู้สอนและผู้ปกครองสามารถมองเห็นได้

1.5.11 การสร้างศรัทธา หมายถึง การใช้ปรโตโมหะ ที่แปลว่าเสียงหรือการกระตุ้นชักจูงจากภายนอก ได้แก่ การสั่งสอน แนะนำ โฆษณา บอกเล่า ข่าวสาร การเรียนรู้ เลียนแบบจากตัวแบบหมายถึง เฉพาะที่แนะนำในทางที่ถูกต้องดีงาม ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กัลยาณมิตร พุทธภาษิต สุภาษิต นิทาน กิจกรรม (เกมส์) เพลง คำกลอน คำขวัญ คำคม และคำพูดที่บ่งบอกถึงความมุ่งมั่นในความสำเร็จ

1.5.12 โยนิโสมนสิการ หมายถึง วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม คือ การรู้จักคิดหรือคิดเป็น คิดอย่างมีระเบียบตามแนวทางของปัญญา การรู้จักมอง พิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ ตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาหรืออุปาทานเข้าจับ เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล มีวิธีใหญ่ๆ 10 วิธี

1) **วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย** คือ การพิจารณาตามปรากฏการณ์ที่เป็นผลให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือคิดโดยสืบสาวไปยังสาเหตุต่างๆ ขณะเดียวกันก็มองต่อไปยังผลซึ่งอาจเป็นผลกระทบ

2) **วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ** คือ วิธีคิดเป็นกระจายเนื้อหา ใช้เพื่อการพิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสารหรือตัวตนของสิ่งทั้งหลาย ให้หายยึดมั่นในสมมติต่างๆ

3) **วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์** คือ วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา มองสิ่งทั้งหลายอย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริงที่ตั้งอยู่บนกฎธรรมชาติ คือ ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา)

- 4) **วิธีคิดแบบอริยสัจ/คิดแบบแก้ปัญหา** เป็นวิธีคิดหลัก มีลักษณะ 2 ประการ คือ
 - เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุ แล้วแก้ที่ต้นเหตุ
 - เป็นวิธีคิดที่ตรงจุดตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา กำหนดรู้และทำความเข้าใจปัญหาให้ชัดเจน และคิดแก้ไขเหตุของปัญหาให้รวดเร็ว
- 5) **วิธีคิดแบบบรรทัดสัมพันธ์** คือ คิดตามหลักการและความมุ่งหมาย พิจารณาให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักการหรือแนวทางที่จะปฏิบัติกับจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายก่อนลงมือปฏิบัติ
- 6) **วิธีคิดแบบคุณโทษและเห็นทางออก** คือ คิดอย่างเน้นการยอมรับตามความจริงที่เกิดขึ้น อยู่ในทุกแง่มุมทั้งดีและไม่ดี และพยายามมองหาทางแก้ไขในสิ่งที่ไม่ดีนั้นด้วย
- 7) **วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้และคุณค่าเทียม** คือ วิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ เมื่อเรามีความต้องการสิ่งใดให้คิดว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าและสนองต่อความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือนำมาแก้ไขปัญหาก็ได้ ไม่ใช่แค่สนองต้นเหตุ ให้แยกแยะคุณค่าที่แท้และเทียม
- 8) **วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม** วิธีคิดแบบนำเอาประสบการณ์ในชีวิตมาปรุงแต่งในทางที่ดียิ่งเป็นประโยชน์ เป็นกุศล เพื่อปลุกเร้าให้เกิดกำลังใจในการทำความคิดดี
- 9) **วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน** คือ วิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ การคิดในลักษณะของการมีสติสัมปชัญญะต่อสิ่งที่กำลังคิด กำลังทำ อยู่กับปัจจุบัน
- 10) **วิธีคิดแบบวิภาษวาท** คือวิธีคิดแบบมองและแสดงความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่ แต่ละด้านครบทุกด้าน

ในที่นี้ ผู้วิจัยใช้หลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการ 3 แบบ คือ 1) แบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) แบบเร้าคุณธรรม และ 3) แบบอยู่กับปัจจุบัน มาใช้ในการวิจัยเนื่องจากเห็นว่าสอดคล้องกับกิจกรรมการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวคิดของ ป.อ. ปยุตโต

1.5.13 จินตภาพ หมายถึง ความสามารถในการสร้างภาพเคลื่อนไหวขึ้นในใจเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ผู้กระทำการทำให้เกิดขึ้น โดยอาจใช้แนวคิดการพูดกำกับตนเองร่วมไปด้วยเพื่อฝึกทักษะก่อนการปฏิบัติจริง ถ้าการสร้างภาพในใจนั้นแจ่มชัดมีชีวิตชีวา จะช่วยในการปฏิบัติจริงมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ครูผู้สอนสามารถนำรูปแบบและเครื่องมือที่ได้ไปพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ฯ ให้ผู้เรียนในชั้นเรียนปกติ โดยประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของห้องเรียนนั้นๆ

1.6.2 ผู้เรียนที่เข้าร่วมในการวิจัยได้เรียนรู้ที่จะมีความตั้งใจ ความพยายาม ความเอาใจใส่และใช้สติปัญญาไตร่ตรองในการทำงาน/กิจกรรมอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

1.6.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาและคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชน สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนนโยบาย/แผนการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาคุณธรรมของเยาวชนได้

1.7 ข้อจำกัดทางการศึกษา

1.7.1 การติดต่อประสานงานกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี พบปัญหาหลายประการ คือ 1) โรงเรียนประถมศึกษาหลายโรงเรียนไม่ยินดีให้ความร่วมมือ ซึ่งได้ให้เหตุผลว่าโรงเรียนมีงานต้องทำมาก และกำลังเตรียมการเรื่องประกันคุณภาพการศึกษา ที่มีตัวชี้วัดเพิ่มมากขึ้นและวัดยากขึ้น 2) บางโรงเรียนเกรงว่าถ้าผลออกมาไม่ดีจะมีผลกระทบต่อโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยก็ได้ใช้เวลาในการชี้แจงและประสานขอความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการเขตการศึกษา เขตที่ 2 จึงสามารถแก้ไขปัญหาและได้โรงเรียน 2 แห่ง ที่มีสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกัน และยินดีให้ความร่วมมือ แต่ทั้งนี้มิได้เป็นการเลือกในลักษณะเจาะจง ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนหลายๆ โรงเรียน ตามที่ผู้อำนวยการเขตการศึกษาเขตที่ 2 แนะนำ มา จึงมีลักษณะของการสุ่มตัวอย่าง มาจากโรงเรียนที่ยินดีให้ความร่วมมือ

1.7.2 เนื่องจากผู้เรียน 2 ระดับ คือ ประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3) และช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) มีความสามารถในการเขียนอ่านไม่เท่ากัน ทำให้ในบางกิจกรรม คือ การเขียนเรียงความ ผู้เรียนระดับช่วงชั้นต้นไม่สามารถทำได้ดี เนื่องจากยังเขียนข้อความยาวๆ และเรียบเรียงไม่ค่อยได้ จึงให้ผู้เรียนเขียนสั้นๆ ถึงเป้าหมายระยะยาวในการประกอบอาชีพและการไปให้ถึงเป้าหมาย

